

Pál Závada (Maďarsko)

Spisovatel, sociolog, nositel Kossuthovy ceny, narozen 1954. Obyčejný intelektuál, kterého ke hvězdám maďarské literární scény poslal deníkovou formou napsaný románový bestseller *Jadviga párnája* (1997, česky *Jadvižin polštář*, 2002). Dílo o úpadku jednoho tajemného rodinného spojení napsal částečně békéšskou slovenštinu, čímž z něj učinil skutečnou jazykovou delikatesu, a zároveň tvrdý oříšek pro překladatele. Následovaly romány *Milota* (2002) a *A fényképész utókora* (*Fotografy příští generace*, 2004), které společně s *Jadvižiným polštářem* tvoří volnou trilogii. Další román, *Egy piaci nap* (*Jeden den na trhu*, 2016), napsal autor na základě skutečných událostí a popisuje v něm židovské pogromy v Kunmadarasi. Poslední román Pála Závady *Hajó a ködben* (*Lod' v mlze*, 2019) zachycuje skutečný příběh dědice ocelářského impéria Manfréda Weisse a odehrává se na jaře roku 1944, kdy Maďaři začínají deportovat Židy.

úryvky z románu *Přirozené světlo* přeložil Jiří Zeman

Má drahá sestro Mariško!

Oznamuji ti, že mezi 16. a 23. dubnem 1943 provedli jsme v oblasti jelinských lesů odvetný manévr. Zmíněnou oblast, pokud bys našla vhodnou mapu, představ si zhruba na půl cesty mezi Kyjevem a Brjanskem. V průběhu bojů následkem přímého podpalování i nasazení minometů shořela na popel značná část obcí Pereljub a Prybyn v Cholmyském rajónu. Představ si, že podle obyvatel Pereljubu dopouštěli se prý Maďaři nejen drancování, ale zastřelili ve vsi i čtyřicet pokojných sovětských občanů, mužů i žen, jenom proto, že měli podezření na jejich styky s partyzány. Ptáš-li se, drahá sestro, zda je to pravda, to ovšem nikdo neví přesně. I když nač zapírat...

Nejrušnější náším dnem byl nepopíratelně osmnáctý duben, kdy jsme vzali pod palbu a vyplnili obec Ilkuča v Ščorském rajónu, odvedli jsme všechny dobytek, vynesli cennější zařízení a pak chalupy zapálili. Po dalších pět dnů jsme se pak pro každý případ do zrušené

vsi vraceli a zastřelili jsme všechny místní obyvatele, kteří se odvážili vrátit, aby se porozhlédli.

Ve stejný den ostřelovaly naše oddíly z děl a minometů, jakožto z kulometů v případě mé čety, i obec Zahrebelna Sloboda, jejíž obyvatelé utekli do lesů. Jiný náš útvar přiblížil se ke vsi ve člunech po řece Snov, vystoupil na břeh a spálil všechna stavení. Poté jsme, Mariško, společně zahájili honičku na ty, kdo se, jak už víš, ukrývali v lesích, a zajali jsme osmdesát žen, dětí a starců, které jsme zavřeli do stodol, povětšinou ještě živé zapálili a více méně také upálili.

Líbá tvůj bratr Pišti Semetka.

I takovýto dopis mohl bych napsat sestře a věru by nebyl daleko od holé pravdy. Ovšem své nevěstě Rózi Karkusové bych z toho všeho nemohl sdělit ani řádku.

Je skoro duben, když se dostáváme k městečku Kozelec na jižním okraji brjanského lesa, poznamenává si podporučík Semetka do svého fotografického zápisníku. Zde nás též zastihuje poštovní pošta s více než dvouměsíčním zpožděním. Mám neskonale radost, Róžiko, dostal jsem nejvíc, třináct listů od tebe a čtyři dopisy a také dorazil tvůj balík. Tisícere díky za ono štěstí, má nejdražší, za které vděčím tvým dopisům, za tvoje obavy, tvou oddanost a přání všeho dobrého i za maďarské květy. Obzvláště líbám tě za onen balík a žehnám rukám, jež jej přichystaly.

*

Dnes mne požádal poručík Kerekes, abych ho vyfotografoval s jeho panenkou. Snímek to není příliš valný, neboť nechtěla jinak než uvnitř v jeho pokoji za zavřenými dveřmi, kde bylo dosti přítmí. Nic naplat, i když se nechce se svým poručíkem před zraky druhých fotografovat, beztak každý ví, že tahle Káťa v důstojnickém oddělení nejen posluhuje, umývá nádobí a uklízí, ba dokonce na některé taky pere, ale jakožto Kerekesova stálá milenka líhá s ním v jedné posteli. Před válkou byla učitelkou. Maličko buclatější, skromná a tichá osoba, sepjaté ruce spuštěné do klína, usedla na pohovku s posmutnělým úsměvem. Přitáhnout se blíž k poručíkovi však nechtěla, třebaže se z ní Kerekes pokoušel vymámit, aby se k sobě před mým

aparátem přitulili ještě intimněji, Káťa tomu nakloněna nebyla.

Povídá se, že je až překvapivě snadné najít ukrajinské ženy, které jsou rády, když k nám mohou do služby. Část z nich naše vojsko úředně zaměstnává, mají nárok na menáž i poukazy na jídlo. Jsou u nás v bezpečí a ovšem takřka bez výjimky také panenkami některého z důstojníků.

Dle našeho plukovního lékaře stává se ostatně jen zřídka, aby se maďarští vojáci vrhali ve větším počtu najednou na bezbranné ženy, páchající na nich vyloženě násilí. Spíš situaci přizpůsobí tak, aby dotyčná žena, nechce-li přivést sebe a své bližní do potíží, „dostala rozum“ a byla jim sama po vůli. Značná část ukrajinského obyvatelstva, která nenávidí systém sovětů, jehož se jí dostalo od Rusů, zpočátku přijímala nás, maďarské a německé okupanty, jako nějaké osvoboditele. A tato družná nálada bezmála vztahuje se stejně tak i na ženy, které jsou oproti dámám u nás doma samostatnější a sebevědomější, řečeno bez obalu dost často nechybí jim ráznost a takřka si samy začínají. Mnohé z nich už se prý chlubí tím, že mají za muže maďarského vojáka. Povídá se, že je u pluku zotavovací pokoj, kam chodí páry takříkajíc „uzavírat manželství“. Někteří naši spolubojovníci jsou přitom schopni mezi sebou soutěžit i v tom, jak pohledné, hezky ustrojené a nakolik povolné děvče si kdo přivede, pokud možno rovnou nejen jedno, zato co nejútlejšího věku.

Od doktora jsem taky slyšel, že k Němcům přešla nejen spousta ukrajinských obyvatel, ale i Rusové z Rudé armády. Skuteční dezertéři však musejí znát heslo, jinak je Němci nepřijmou, nýbrž je budou považovat za válečné zajatce. Heslo zní: Štyky v zemlju! (Bodáky do země!) Kaput Stalin!

*

Kdyby se někdo ptal, jak se v posledních měsících války vyvíjí osud poručíka Istvána Semetky, stručně bych řekl, že se náš oddíl ubírá v rámci obranných bojů a vleklých ústupů

směrem na severozápad. Několik měsíců táhneme krajinou hornozemského, slovenského a moravského venkova a měst, zavítáme do Košic, Popradu, Ružomberku a Žiliny, pak dorazíme do Přerova, mineme Olomouc a počátkem května 1945 se nacházíme nad Brnem.

Že válka skončila, o tom se prvně dozvídáme 8. května v Zwittau, česky Svitavách, ležících na sever od Brna. Zrovna se potloukáme pod podloubím malebných domů na hlavním náměstí při úpatí věže Staré radnice, jelikož se městem šíří falešná zpráva o nějakém rozdávání polévky, když tu někdo shora, z okna začne vykřikovat onu novinu.

Nejprve se nám samozřejmě uleví a od dechneme si, vzápětí nás však ochromuje bezradnost.

Cestou u trosk synagogy potkáváme české civilisty, říkají si občanská hlídka a chtějí nám sebrat pušky. Stejně vám je vezmou, vykřikují, vy už nic takového beztak nebudete potřebovat, naléhají pořád – taková hanebnost, copak si myslí, že voják může rozdávat zbraně, jak se mu zlíbí?

Nakonec na nás u Jeníkova udeří Rusové, 11. května '45 nás odzbrojují. Najednou slyšíme výstřely.

Tank! Drž se vpravo! Sovětský tank nás ob jede, otočí se a namíří na nás dělo. O nějakém odporu vůbec nemůže být řeč, pušky a pistole naházíme do příkopu – někdo přitom pláče, někdo zatíná zuby a ne – a zvedneme ruce nad hlavu.

Jsme zajatci, ženou nás pěším pochodem a doprovázejí nás ozbrojenci.

16. května pochod přes 60 kilometrů.

17. přicházíme do Rájce, do zajateckého tábora č. 3. Hezký kraj, okres Boskovice. Panuje tady velký zmatek, zatímco nás rozdělují, ještě se staví baráky. 18. musíme odevzdat hodinky, břitvy (kdo ještě nějaké má) a peníze. Pořád dostáváme kroupy, ale zacházejí s námi nad očekávání dobře, alespoň dosud.

20. května, na Svatodušní večer táborák s programem – za zvuků balalajky si povídáme. Seznamuji se s jedním Rusem, v civilu je truhlář, původem z Charkova, říkám mu, že tam jsem byl taky. Vychází najevo, že on byl zase nedaleko od nás, v Orosháze – nic naplat, po vídám,

jak ty mně, tak já tobě.

Prý je nás tady v těchto táborech Maďarů 15 tisíc. Prší a stejná je i naše nálada. Hlasitě sníme. Vyjmenováváme bohaté obědy, smažené kuře, nudle s mákem, co má kdo rád.

Vyřezáváme si šachy a dostáváme zpět i svoje karty – jako by polevilo obtěžování. Já si radši vytáhnu svůj zápisník, občas si do něj kreslím. Lékařům vracejí jejich hodinky. Štábní důstojníci jsou umístěni v zámku, prý se jim dobře daří. Právě přichází zpráva, že za týden se budeme moci vydat domů.

28. května. Vypadá to na dobré počasí. Pereme a sluníme se – tahle nečinnost je hrozná. Stojíme Rusy, a především pak Čechy z okolí moc. Půl kila brambor denně pro 15 000 osob, to dělá 75 metrů, půl kila chleba na den zrovna tak, 6 deka masa denně, to dělá 9 metrů neboli 3–4 krávy. Nálada je mizerná, především kvůli té nejistotě a nevalné stravě.

Z našeho místa je přesně vidět do zámku knížete Stahrenberga.

Dnes jsem musel za pomoci čtyř svých lidí zajistit dodávku chleba, a zatímco skládali s vozů šedé chleby připomínající cihly, které lze jen stěží nazvat bochníkem, povykládal jsem si se starším kočím, který seděl na kozlíku. Zeptal jsem se ho, jestli je odtud z Rájce.

No ovšem.

A zdalipak taky pracuje v pekárně?

Ne, povídá on, v šamotce.

V šamotce? Takže on se neživí pečením chleba?

Kdepak, já umím pálit šamotové cihly.

A kdo nám tedy peče tenhle chleba?

No, kdo by, my přece, bručí staroch.

Vy? A kde?

No, v pecích na pálení šamotu.

No vida, pomyslel jsem si, tak asi proto se ten chleba takřka nedá jíst, načež jsem si dovolil i žertovnou poznámku, že tedy nejspíš přidávají do těsta i nějakou tu hlínu.

Hlínu? – pohlédl na mě staroch přísně, jako kdyby si vyprošoval, že přece nebudou plýtvat tak drahou, dobrou hlínou na něco takového. Té my si, pane, hledíme, povídá. Ostatně oni taky nedostávají nic lepšího, všichni tu jedí stejný chleba.

Podmínky jsou nezdravé, vzduch špatný, takovou spoustu lidí přece nejde vecpat na tak malé místo, latríny jsou jedna vedle druhé, zápach neustupuje. Snadno tu může nastat nějaká epidemie a potom ti se zchátralým organismem budou kaput. Leje jak z konve, nestojí za to vůbec vstávat, celý den ležím.

10. června. Slováci, Rusíni a Rumuni dnes ráno odjíždějí domů, posílám po nich dopisy. Jeden rodák od nás ze vsi a jeden z Pitvarose se přihlašují jako Slováci a lákají mě taky, ovšem vítězí ve mně smysl pro čest, takže se nehlásím, nejsem přece Slovák ze Slovenska. Vzápětí ovšem ty, co mají jako rodný jazyk slovenštinu, ale pocházejí z Maďarska, naženou stejně zase zpátky, protože ti se nepočítají – ještě štěstí, že jsem se k nim taky nepřidal.

Šíří se zpráva, že dorazil pokyn k odjezdu, za tři dny vyrážíme na cestu, ovšem se ještě neví, kudy a jak. Z Brna je to sem 26 km, odtamtud 185 do Bratislavy.

11. června. U dělostřelců propukl břišní tyfus, už je tam patnáct nemocných. Toho jsem se doopravdy bál – od té doby, co se nestřílí, neměl jsem strach ani z práce, ani ze zajetí, jenom z epidemie, no a teď prosím.

13. června. A je to tu, podezření na tyfus už je i u našeho praporu. Mužstvo je přitom nevděčné a nedisciplinované – a jak by taky ne, vždyť vidí, že na nás vůbec nezávisí. Viděl jsem mnohokrát, čeho je voják schopen pro trochu tabáku. Ovšem řadový důstojník Maďarské armády? Aby se spustil na všechny čtyři a začal šmátrat po odhozeném vajglu, oslintaném od jiného?

Vrávorám hlady, ovšem nejen já. A člověk žasne: mí spolubojovníci, prostí řadoví vojáci, ale i důstojníci kradou brambory jak straky.

Vznikla Středoevropská unie za účasti Československa, Polska, Maďarska, jakož i Rakouska, pod Benešovým předsednictvím. Říkají, že by nás odtud odvezli, jen nemají čím, a kdybychom šli pěšky, prý bychom všechno rozkradli.

Podle českého rozhlasu musejí být všichni zajatci do 10 dnů vyexpedováni z českého území. Překládám české noviny, krom jiného objevuje se v nich také to, že Hitler není mrtvý. Kolem našeho tábora a zámku projíždí rumunský vojenský vlak, ti přeběhlíci vyrážejí domů vyzdobeni prapory a věncem ze smrkového chvojí, zatímco my je sledujeme zpoza mříží. Oni vystoupili, a my, kteří jsme byli věrní své cti, stali jsme se obětmi špinavé německé propagandy. Pročpak jsem neutekl domů třeba z Miškovce, vždyť bych to býval mohl udělat! Jednak proto, že by to byla zbabělá dezerce, která se neslučuje s mojí důstojnickou ctí. Ale taky proto, že jsem Němcům uvěřil, že je možné frontu ještě obrátit a zatlačit Stalina aspoň k našim hranicím, ke Karpatům.

Dřepíme na okraji příkopu, když objeví se povoz, jenž přiváží oběd, načež můj druh znenadání proneše: Koukej, Pišto, tak vypadá oběd, který táhne večere. A měl pravdu, poněvadž jsme doopravdy dostali tohoto zesláblého koně, když ne k večeři, tak druhý den k obědu.

30. června. Mezi Rusy a místními vzrůstá napětí, Češi si na vrata malují nápis: tyfus, aby se k nim Rusové neodvažovali chodit rabovat. Bylo nahlášeno sto dvacet případů tyfu, ovšem vyšlo najevo, že ani v jednom případě tomu tak nebylo. Dokonce pohřbili i prázdnou rakev, jen aby Rusy a celý tábor ze vsi vypudili.

Při jednom promítání v místním kině došlo k tomu, že když si Beneš potřásal rukou s Molotovem, tak nějaký chlapík vykřikl: Davaj časy! Načež Rusové kino zakázali. Pěkný dopal mají na sebe.

*

7. července 1945. Opravdu se vydáváme na cestu, dorazil rozkaz, směr: Brno. V půl osmé prapor vyráží pěším pochodem, trasa: Rájec, Jestřebí, Bořitov, Černá Hora, Jeneč a Lomnice. Kde to jen může být? Poněvadž mapu ovšem nemáme. 3000 mužů prý půjde pěšky do Brna, odkud se pak po posledním davaj budeme moct vydat domů. A prý nám seberou i všechny písemnosti, i tenhle zápisník, a tak jsou možná tyhle řádky, co píšu na koleni, když čekám, až

vyrazíme, můj poslední zápis.

Lomnice, Tišnov, Brno – únavný pochod v úmorném vedru. Potíme se a jsme rychle unaveni, protože máme oslabený organismus. Na polích, kudy procházíme, zdá se, že bude pěkná úroda, ovšem i tam jsou vidět stopy války, zejména na pšenici nebo ječmeni.

Jak přibližujeme se k Brnu, vidíme zasažené německé tanky s pomačkanými pásy, padlé v příkopech. Na dohled už jsou první domy města, když vpravo od nás, na vedlejší polní cestě, počne se rýsovat proud pěších, ale tak dlouhý, že vůbec není vidět konce, který se vine z ústí jedné ulice. Průvod je složen z civilistů, především starších lidí obtěžkaných ranci a plně naložených žen vlekloucích děti, a stále se nehýbe, poněvadž ti, kteří ho, hlídkující podél zástupů a v čele, dirigují, nedávají svolení k dalšímu postupu.

Dva pěší průvody – zíráme na sebe. Na nás i přes to, jak jsme otrhaní, je vidět, že jsme v uniformách, a doprovázejí nás Rusové, a co se jich týká, povykovat na ně, co oni jsou zač a kam je ženou, to přece se nám nechce.

Davaj, davaj, hulákají naši poháněči, když zaujati oním průvodem zvolníme své kroky. Přitom mne napadá, že tento dav, s ohledem na ty jejich saky paky, byl možná teď vypraven z domova, nemohou vůbec tušit, co je čeká, zatímco my, váleční zajatci, třebaže sví zelně a zamotaně, pomalu přece jen míříme domů.

Záhada onoho pěšího průvodu se vyjasňuje později, když postupujeme hlouběji předměstím, jež anglické vzdušné síly vydatně zasypaly bombami a podél celých ulic tyčí se řady rozstřílených domů jako děrovaný sýr. Z jednoho dvora totiž puškami vyzbrojení gardisté uprostřed strkanice a za hlasitého na dávání v češtině vyhánějí k odklizení trosk několik civilistů, kteří mají namalován na zádech veliký, bílý hákový kříž – no ovšem, říkám, to zadrželi místní Němce.

Dál ve městě vidíme, že už jezdí tramvaje, souprava takřka praskající ve švech se s cinkáním šine směrem k centru města, které je ve srovnání s předchozími ulicemi vpravdě netknuté. I když i zde se najdou stopy bombardování – později vidíme, že zásah dostal například roh

hotelu Central na hlavním náměstí nebo Německý dům, z něhož se zachovala takřka jen průčelní stěna – příčinou vše obecného rozvratu města je tady spíše to, že málem v každé ulici je vytrhána dlažba. Barikády, které tu z kočičích hlav postavili, měly totiž zabránit v průniku ruským tankům, které si však, jak víme, nakonec přece našly cestu. V jedné z bočních ulic právě začínají tyhle kamenné zátarasy holýma rukama likvidovat neboli odnášet dlažební kostky zpět na rozkopané ulice. Z těch, kdo jsou na tu práci určeni, ovšem hned číší, jak jsou k tomu nezpůsobilí, neboť se jedná především o dámy nejrůznějšího věku a mladé dívky – je však zřejmé, že nemají na vybranou, a musejí plnit příkazy nerudných strážců. Později procházíme kolem tábora obehnaného dřevěnou ohradou, který byl zřízen pro brněnské Němce. Na jeho bráně hlásá nápis: „sběrné středisko“ a v dlouhých řadách se do něj ubírají jen samé ženy obtížené zavazadly.

I my konečně docházíme před náš vlastní tábor a napochodujeme dovnitř branou z drátěného pletiva, zdobenou pěticípými rudými hvězdami, a – z bláta do louže. I toto naše ubytování začíná samozřejmě prohlídkou. Vezmou nám peníze, břitvy, nůž, strojek na vlasy, nůžky, zlato, stříbro, hodinky a všechno, co má nějakou cenu. Pro případ odhalení vyhrožují zastřelením, takže se loučím se svou krásnou břitvou. Koupil jsem ji ještě v Košicích, parádní ocel, nosím ji ve vnitřní tajné kapse kazajky a dosud všem chmatákům unikla.

Brněnský zajatecký tábor je poslední v zemi, něco jako rozdělovací tábor. Šušká se, že nás odtud neodvezou domů, ale do Rumunska na práci. Ach, copak to nikdy neskončí? Ovšem na nudné večery nám slibují divadlo i varieté. Odpoledne mám se svou četou provést důvěrnou doručovací akci. Dostáváme pět dvoukoláků, potažených plachtou, se kterými máme zajet pro chleba do pekárny na druhé straně města. Kromě našich strážců se samopaly s námi jde i jeden ruský proviantní důstojník, který nám ukazuje cestu.

I teď se ve městě musíme vyhýbat odklížečům trosek jako předešlého dne, všude se činí muži i ženy, někteří vybírají ze sutin cihly, kladivem z nich oklepávají maltu a rovnají je do pyramid, jiní přehazují lopatami na hromadu nebo do vozíků suť. Dost lidí s velkou odborností paběrkuje dřevěný materiál, vyhrabávají trámy, které se ještě zdají použitelné. Od včerejška

pokročili také s kočičími hlavami, i tady už mají káry a přibyli, přesněji řečeno přiklekli k nim také muži, kteří odborně pokládají dlažbu. Jsou mezi nimi mnozí, co mají šaty i kůži zamazané barvou. A jsou i takoví, co ne – někteří z nich dokonce ani nepracují, ale komandují, šermují zbraněmi a často sprostě nadávají.

Náš zvláštní oddíl, pověřený donáškou chleba, opět prochází přes hlavní náměstí, ze kterého už téměř zmizely hromady sutin. Za rohem se nám však naskýtá překvapivá podívaná. Další plně naložený, na cestu připravený dav, táhnoucí se takřka po celé délce řady obchodů, čeká na to, kdy a kudy přesně bude muset opustit své město. Do té doby dřepí na svých věcech nebo na bobku, někteří sedí na ranci, jiní na svém kufru a tenhle kufr – aby se zamezilo jakýmkoliv nedorozuměním, má na sobě dobře viditelné znamení – patří nacistovi, stejně jako všichni přítomní jsou bez pochyby taky sami nacisti.

Ale že se tento dav neskládá ani zdaleka v dostatečné míře z kajících nacistů, na to má kolemjdoucí upomínat, že jsou tu a tam vybrány z davu zadržených tři-čtyři ženy, ale jen samé mladé ženy, které musí se skloněnou hlavou a se sklopenýma očima klečet na dlažbě – i když by i tak musely čekat. Těm ovšem nejen zamazali záda bílým označením, ale taky jim zašpinili tváře černou barvou, přičemž se jim nedoporučuje si ji setřít. Některé z nich dostávají za úkol vybrat si rychle na hromadě některou z vypáčených kostek, projít se s nimi popořadě po ulici, ukázat je kolemjdoucím a vylíčit jim, jak se pomocí barikád postavených z podobných dlažebních kostek pokoušeli udržet si svoji fašistickou vládu, a pak si taky vyslechnout, co tomu říkají opravdoví Češi, počestní brněnští občané.

Pondělí 16. července. Po snídani a čaji si jako obvykle zase lehám a ještě si trochu pospím. Od té doby, co jíme denně těchtole osm deci mleté kukuřice, se o mě pokoušejí prostopášné sny. V devět nás zburcuje poplach. Všichni, včetně naší roty, musejí nastoupit v plné výstroji. V úmorném vedru stojíme sešikováni na dvoře.

Venku to přímo překypuje mírem. Cinkají tramvaje a řvou sirény, klidně i desetkrát za den. Ještě pořád stojíme nastoupeni na dvoře. V noci na stejném místě uléháme do prachu. Zítra bude davaj na davajplacu. Žaludek mám v klidu. Moje kondice se zlepšuje.

Vstáváme časně, oklepeme ze sebe prach, kvůli nočnímu dešti si musíme oškrábat i bláto z vousů. Jsme špínou ulepené, polonahé živé mrtvolky se strništěm na tváři a ztrápeným výrazem.

Konečně vyrážíme, brána se otevírá a my opouštíme lágr, mlčky procházíme ulicemi Brna – v těchto místech skoro nejsou vidět stopy války. Zhlédneme dávno neviděné izraelity, jsou celkem tři. Žena má na hlavě šátek, ale oba muži už na sobě mají kaftan – odkud ho tak rychle vytáhli, já nevím.

Vycházíme z jedné ulice a zacházíme do druhé. Na rohu se činí odrostlejší děti s hákovými kříži na zádech. Pokládají dlažební kostky na zpleněném prostranství před jejich školou, třebaže do této školy, jak vychází najevo ze sdělení jejich doprovodu prokládaného nadávkami, nejspíš už víckrát nevkočí.

Přicházíme na nádraží. Mám rád nádraží, a to i přesto, že se k nim vážou prožitky spojené povětšinou s tísnivými nebo nenáviděnými odjezdy, transity a příjezdy. Už jsem jich taky viděl pěknou řádku, nejkrásnější bylo bezesporu to ve Lvově, i když i tohle brněnské je úchvatné – možná jen proto, že se odtud konečně vrátím domů z války? U jednoho nákladního vagónu se zarazím. Na ceduli zastrčené za drátěným pletivem stojí: Békéscsaba. Mám pocit, že se zblázním vzrušením, střídá se ve mně radost s nejistotou.